

РАҚАМЛИ ТРАНСФОРМАЦИЯ ЖАРАЁНИДА ИҚТИСОДИЁТ ТАРМОҚЛАРИНИ РАҚАМЛАШТИРИШ ЙЎЛЛАРИ ВА ИСТИҚБОЛЛАРИ

Абдуназаров Саидахмат Абдумаликович

ЖизПИ, Иқтисодиёт ва менежмент кафедраси доценти

Аҳматова Хилола Наби қизи

Жиззах политехника институти талабаси

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15852713>

Аннотация: Мақолада рақамли иқтисодиёт тушунчаси, унинг иқтисодий моҳияти ҳамда ривожлантириш масалалари ёритиб ўтилган. Шунингдек, рақамли технологиялар нафақат маҳсулот ва хизматлар сифатини оширади, балки ортиқча харажатларни ҳам камайтиради. Шу билан бирга, мамлакат ривожланишига тўсқинлик қилаётган энг оғир иллат – коррупция балосини йўқотишда ҳам катта роль ўйнайди. Саноат иқтисодиёти телекоммуникация қоидаларини белгилашда ҳам эътибори каттадир.

Калит сўзлар: рақамли иқтисодиёт, ахборот технологияси, ахборотлаштириш ва рақамлаштириш жараёни, телекоммуникация тармоқлари.

Abstract: The article covers the concept of digital economy, its economic significance and development issues. In addition, digital technologies not only improve the quality of products and services, but also reduce unnecessary costs. At the same time, the country plays a major role in eradicating the scourge of corruption, the most serious obstacle to development. Then the industrial economy is also very important in determining the rules of telecommunications.

Key words: digital economy, information technology, informatization and digitization process, telecommunication networks.

Бугунги кун замонавий иқтисодиёти рақамли технологиялар ва фаолиятни рақамлаштириш жараёнлари билан бевосита боғлиқ. Бу муаммо жаҳоннинг кўплаб мамлакатларида устувор вазифа сифатида қаралмоқда. Жумладан, Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирмонович Мирзиёевнинг Олий Мажлис Сенати ва қонунчилик палатасига қилган мурожаатномасида “2020 йил Илм-маърифат ва рақамли иқтисодиёт йили” деб эълон қилинди.

Шундан кейин фуқаролар, талабаларда “Рақамли иқтисодиёт” атамаси ҳақида кўплаб саволлар туғила бошлади. Қуйида уларнинг энг муҳимларига аниқлик киритамиз.



Рақамли иқтисодиёт - бу иқтисодий, ижтимоий ва маданий алоқаларни рақамли технологияларни қўллаш асосида амалга ошириш тизимидир. Баъзида у интернет иқтисодиёти, янги иқтисодиёт ёки веб-иқтисодиёт деган терминлар билан ҳам ифодаланади.

1995 йилда америкалик дастурчи Николас Нетропonte “рақамли иқтисодиёт” терминини амалиётга киритди. Ҳозирда бу истилоҳни бутун дунёдаги сиёсатчилар, иқтисодчилар, журналистлар, тадбиркорлар деярли барча қўлламоқда.

2016 йилда Бутунжаҳон банки дунёдаги рақамли иқтисодиётнинг аҳволи ҳақида илк марта маъруза эълон қилди.

Рақамли иқтисодиётнинг оддий иқтисодиётдан бир қатор жиҳатлари билан фарқ қилади. Масалан, харидорга пойбзал керак. Уни бозорга тушиб ўзи бевосита танласа ва нақд пулга сотиб олса, бу анъанавий иқтисод. Бирор веб-сайт ёки телеграммдаги бирон савдо боти орқали ўзига маъқул товарни танлаб, товар эгасига пулни электрон тўлов тизими орқали тўлаш ва товарни етказиб бериш хизмати орқали олиш-рақамли иқтисодиёт дейилади.

Бу масалани энг содда маиший мисол орқали тушунтиришдир. Аслида ҳаммамиз аллақачон рақамли иқтисодиёт ичидамиз, унинг қулайликларидан фойдаланамиз. Масалан, ойликларимиз пластик карталарга тушади, электрон тўлов орқали коммунал хизматлар, телефон, интернет ва бошқа махсулот ва хизматларга тўловни амалга оширамиз, электрон тарзда солиқ декларацияси топширамиз, картадан картага пул ўтказамиз, уйга таом буюртма қиламиз ва ҳоказо.

Рақамли иқтисодиёт – бу нолдан бошлаб яратилиши лозим бўлган қандайдир бошқача иқтисодиёт эмас.

Бу янги технологиялар, платформалар ва бизнес моделлари яратиш ва уларни кундалик ҳаётга жорий этиш орқали мавжуд иқтисодиётни янгича тизимга кўчириш деганидир.

Бундан ташқари рақамли иқтисодиётнинг бир қатор қулайликлари мавжуд:

- ✓ тўловлар учун харажатлар камаяди. (масалан банкка бориш учун йўлқира ва бошқа ресурслар тежалади).
- ✓ товарлар ва хизматлар ҳақида кўпроқ ва тезроқ маълумот олинади.
- ✓ рақамли дунёдаги товар ва хизматларнинг жаҳон бозорига чиқиш имкониятлари катта.



✓ Feedback (истеъмолчи фикри)ни тез олиш ҳисобига товар ва хизматлар жадал такомиллаштирилади.

✓ тезроқ, сифатлироқ, қулайроқ.

Яққол мисол. Рақамли платформаларнинг ривожланиш соҳасидаги ёрқин мисоллардан бири сифатида “Alibaba” электрон савдо тизимига эга бўлган Хитой компаниясини келтириб ўтиш мумкин.

Ундан фойдаланиш тажрибаси шуни кўрсатадики, маълумотлар тўплаш жараёнида иқтисодиётнинг турли секторларига экспансия учун ўта рақобатли устунликлар яратилади. “Alibaba” бу оддийгина рақамли платформа эмас, балки платформалар экотизимидир.

Рақамли иқтисодиёт инсонларнинг турмуш даражасини сезиларли даражада оширади, бу унинг асосий фойдасидир. Рақамли иқтисодиёт коррупция ва “яширин иқтисодиёт”нинг асосий кушандасидир. Чунки, рақамлар ҳамма нарсани муҳрлайди, хотирада саклайди, керак пайтда маълумотларни тез тақдим этади.

Бундай шароитда бирон маълумотни яшириш, яширин битимлар тузиш у ёки бу фаолият ҳақида тўлиқ ахборот бермасликнинг иложи йўқ, компьютер ҳаммасини намоён қилиб қўяди.

Маълумотлар кўплиги ва тизимлилиги ёлғон ва қинғир ишларга йўл бермайди, чунки тизимни алдаш имконсиз.

Натижада “ифлос пулларни” ювиш, маблағларни ўғирлаш, самарасиз ва мақсадсиз сарфлаш, ошириб, ё яшириб кўрсатиш имкони қолмайди.

Бу эса иқтисодиётга легал маблағлар оқимини оширади, солиқлар, ўз вақтида ва тўғри тўланади, бюджет тақсимоти очиқ бўлади, ижтимоий соҳага ва йўналтирилган маблағлар ўғирланмайди, мактаблар, касалхоналар, йўлларга ажратилган пуллар тўлиқ етиб боради ва ҳоказо.

Давлатнинг рақамли иқтисодиётни ривожлантириш йўлини танлаганлиги, ахборот технологиялари соҳасида ва умуман, электрон хужжатлар айланмаси соҳасида янги йўналишлар очиб беради. “Рақамли технологиялар” томон бурилишга бутунжаҳон интернет тармоғи ва сифатли алоқанинг ривожланиши сабабчи бўлди.

Ўзбекистонда рақамли иқтисодиёт маълум даражада ривожланган. Таъкидлаш жоизки, бугунги кунда фойдаланувчилар озиқ-овқат маҳсулотларига буюртма бериш учун телеграмм ботларидан фаол фойдаланилмоқдалар. Шунингдек, турли интернет дўконлар, электрон тўлов тизимлари ҳам фаол ривожланиб бормоқда. Демак, фуқароларимиз электрон битимларни амалга оширишга ишонаптилар. Фақат ҳозирги



кунгача фойдаланувчилар катта харажатлар талаб килмайдиган кичик битимларни амалга оширмоқдалар, ўртача харид хажмини оширишга эса унчалик тайёр эмаслар.

Эндиги масала ўртача ва йирик иқтисодий битимлар ва молиявий операцияларни рақамли технологиялар орқали амалга оширишни ривожлантиришдан иборат.

Шунингдек, рақамли иқтисодиётнинг ўз валютаси (криптовалюта, биткоин), пул сақлайдиган кармони (блокчейн) ҳисоблаш усуллари (майнинг) каби терминаллари мавжуд. Улар ҳақида янада батафсил маълумот олиш тавсия қилинади.

Рақамли иқтисодиётни ривожлантириш учун бир қатор давлат ва жамоат ташкилотлари маъсул бўлиши мақсадга мувофиқ. Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Лойиха бошқаруви миллий агентлиги рақамли иқтисодиётни жорий этиш ва ривожлантириш соҳасида ваколатли орган ҳисобланади.

Бундан ташқари Иқтисодий тараққиёт ва камбағалликни қисқартириш, Молия, Ахборот технологиялари, Адлия вазирликлари ва бошқа қатор давлат тузилмалари рақамли иқтисодиётни ривожлантириш учун ўзига хос масъулият ва вазифаларга эга. Бу ҳақида Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирмонович Мирзиёевнинг Олий Мажлис Сенати ва қонунчилик Палатасига қилган мурожаатномасида (24.01.2020 йил) ҳам алоҳида таъкидлаб ўтилди. Бундан ташқари, яқинда 2020 йил 05 октябр куни Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Рақамли Ўзбекистон-2030” стратегиясини тасдиқлаш ва уни самарали амалга ошириш чора-тадбирлари тўғрисида ПФ-6079-сон Фармони имзоланди.

Ҳулоса қилиб айтганда, мазкур Фармон ижросини таъминлаш орқали келгусида мамлакатимизда “рақамли иқтисодиёт”нинг янада ривожланишига шак-шубҳа йўқ.

Фойдаланилган адабийотлар рўйхати

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 7-fevraldagi farmoni PF-4947 “O‘zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish strategiyasi to‘g‘risida”. [htt’://turkiston.uz](http://turkiston.uz) (murojaat sanasi: 12.03.2020)
- 2.Digital Economy / Oxford: Oxford University ‘ress, 2017 // Oxford Dictionary[Electronicresource].ModeofAccess:htt’s://en.oxforddictionaries.com /defin ition/digital_economy. – Date of access: 15.10.2018.





3. Gaybullayevna, R. S. , & Musurmangulov. (2024). THE IMPORTANCE OF TIME MANAGEMENT IN ENSURING EFFICIENCY IN CONSTRUCTION. JOURNAL OF ECONOMY, TOURISM AND SERVICE, 3(1), 28–31.
4. Gaybullayevna, R. S. (2023). THE STATE OF THE DIGITAL ECONOMY TODAY: PROBLEMS AND SOLUTIONS. JOURNAL OF ECONOMY, TOURISM AND SERVICE, 2(12), 38-42.
5. Sharifa, R., & Ilyos, T. (2023). PRINCIPLES OF SCIENTIFIC MANAGEMENT IN MANAGEMENT. Новости образования: исследование в XXI веке, 2(16), 1097-1100.
6. Sharifa, R., & Sayyora, M. (2023). HISTORY OF EMERGENCE OF MANAGEMENT AND ITS PLACE TODAY. Новости образования: исследование в XXI веке, 2(16), 1093-1096.
7. Sharifa, R. (2023). DIRECTIONS FOR INCREASING INVESTMENT ATTRACTIVENESS IN REGIONS. Новости образования: исследование в XXI веке, 2(16), 1088-1092.
8. Sharifa, R., & Nozima, T. (2023). QUALITY MANAGEMENT IN COMPETITIVE CONDITIONS IS THE MAIN FACTOR OF ENTERPRISE SUCCESS. SCIENTIFIC APPROACH TO THE MODERN EDUCATION SYSTEM, 2(20), 200-203.
9. Sharifa, R., & Mahliyo, K. (2023). ORGANIZATIONAL STRUCTURE OF ENTERPRISES AND THEIR APPEARANCES. JOURNAL OF ECONOMY, TOURISM AND SERVICE, 2(5), 77-83.
10. Gaybullayevna, R. S. (2023). WOMEN'S ENTREPRENEURSHIP IS A FACTOR OF INCREASE IN OUR COUNTRY'S ECONOMIC WELFARE AND SOCIAL DEVELOPMENT. JOURNAL OF ECONOMY, TOURISM AND SERVICE, 2(5), 73-76.
11. Gaybullayevna, R. S. (2023). MODERN FUNDAMENTALS OF FINANCIAL MANAGEMENT OF INVESTMENT ACTIVITY. JOURNAL OF ECONOMY, TOURISM AND SERVICE, 2(5), 51-54.
12. Gaybullaevna, R. S. (2023). Methods for Assessing the Economic Efficiency of Investments in Construction. European Journal of Higher Education and Academic Advancement, 1(1), 95-98.1

